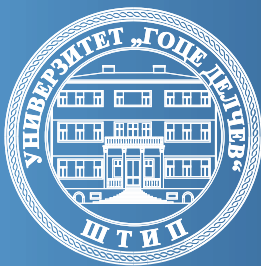
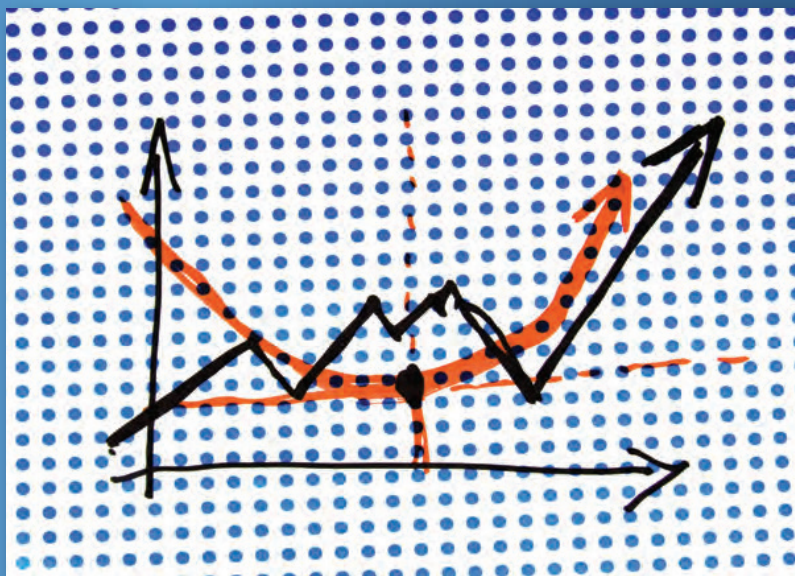

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ

ISSN 1857-7628

ГОДИШЕН ЗБОРНИК 2014 YEARBOOK

ГОДИНА 6

VOLUME VI

GOCE DELCEV UNIVERSITY – STIP
FACULTY OF ECONOMICS

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ

ISSN: 1857- 7628

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
2014**

YEARBOOK

ГОДИНА 6

VOLUME VI

GOCE DELCEV UNIVERSITY - STIP
FACULTY OF ECONOMICS

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ
YEARBOOK
FACULTY OF ECONOMICS**

За издавачот:
Проф. д-р Ристо Фотов

Издавачки совет Editorial board

Проф. д-р Саша Митрев	Prof. Sasa Mitrev, Ph.D
Проф. д-р Лилјана Колева - Гудева	Prof. Liljana Koleva - Gudeva, Ph.D
Проф. д-р Ристо Фотов	Prof. Risto Fotov, Ph.D
Проф. д-р Трајко Мицески	Prof. Trajko Miceski, Ph.D
Проф. д-р Круме Николоски	Prof. Krume Nikolovski, Ph.D
Проф. д-р Еленица Софијанова	Prof. Elenica Sofijanovska, Ph.D
м-р Влатко Пачешкоски	Vlatko Paceskoski, M.Sc
д-р Тамара Јованов Марјанова	Tamara Jovanov Marjanovska, Ph.D

Редакциски одбор Editorial staff

Проф. д-р Ристо Фотов	Prof. Risto Fotov, Ph.D
Проф. д-р Трајко Мицески	Prof. Trajko Miceski, Ph.D
Проф. д-р Круме Николоски	Prof. Krume Nikolovski, Ph.D
Проф. д-р Ристе Темјановски	Prof. Riste Temjanovski, Ph.D

Главен и одговорен уредник Managing & Editor in chief

Проф. д-р Трајко Мицески Prof. Trajko Miceski, Ph.D

Јазично уредување Language editor

Даница Гавриловска-Атанасовска Danica Gavrilovska-Atanasovska
(македонски јазик) (Macedonian)

Техничко уредување Technical editor

Славе Димитров Slave Dimitrov
Благој Михов Blagoj Mihov

Редакција и администрација Address of editorial office

Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип Goce Delcev University
Економски факултет Faculty of Economics
бул „Крсте Мисирков“ бб Krste Misirkov b.b., PO box 201
п.фах 201, 2000 Штип, Македонија 2000 Stip, R of Macedonia

СОДРЖИНА CONTENT

д-р Трајко Мицески, м-р Наташа Стојовска ХАРИЗМАТИЧНОТО ЛИДЕРСТВО КАКО ИЗВОР НА КОНКУРЕНТСКА ПРЕДНОСТ	7
д-р Тамара Јованов Марјанова, д-р Ристо Фотов, д-р Еленица Софијанова УЛОГАТА НА МАЛИТЕ И СРЕДНИТЕ ПРЕТПРИЈАТИЈА ВО НАЦИОНАЛНОТО СТОПАНСТВО	17
проф. д-р Ристо Христов, проф.д-р Ристе Темјановски, Јелена Горгев Е-ОДЛУКИ - МОБИЛЕН ИНФОРМАЦИСКИ СИСТЕМ ЗА ПОДДРШКА НА ПРОЦЕСОТ НА ОДЛУЧУВАЊЕ	27
доц. д-р Оливера Ѓоргиева-Трајковска, Ивана Динева ИЗВЕШТАЈ ЗА ФИНАНСИСКАТА СОСТОЈБА – ПОДГОТОВКА И АНАЛИЗА	37
д-р Круме Николоски КАКО ДО КВАЛИТЕТНА ЕКОНОМСКА ПРОЦЕНКА?	47
д-р. Еленица Софијанова, д-р. Тамара Јованов Марјанова, д-р. Дарко Андроников, д-р. Ацо Јаневски АНАЛИЗА НА КОМУНИКАЦИСКИОТ ПРОЦЕС ВО ДОМАШНИТЕ МСП	57
д-р Љупчо Давчев, д-р Ристо Фотов, д-р Тамара Јованов Марјанова БИЗНИС ИНТЕЛИГЕНЦИЈА - ИСТОРИСКИ РАЗВОЈ И ПЕРСПЕКТИВИ	65
д-р Стеван Габер, д-р Илија Груевски, м-р Василка Габер ТЕОРИИ ЗА БУЏЕТСКА РАМНОТЕЖА	77
д-р Тамара Јованов Марјанова, д-р Ристо Фотов, д-р Љупчо Давчев ЗНАЧЕЊЕ И ПРИМЕНА НА ПАЗАРНА ОРИЕНТАЦИЈА ВО РАБОТЕЊЕТО НА МСП	87

м-р Влатко Пачешкоски, д-р Емилија Митева-Кацарски НЕРАМНОМЕРНАТА РАСПРЕДЕЛБА НА ДОХОДОТ ВО ЕРА НА ГЛОБАЛИЗАЦИЈА	99
м-р Наташа Стојовска, д-р Круме Николоски, д-р Трајко Мицески КОРЕЛАТИВНА ЗАВИСНОСТ НА НАТАЛИТЕТОТ И СКЛУЧЕНИТЕ БРАКОВИ ВО МАКЕДОНИЈА	109
д-р Емилија Митева-Кацарски, м-р Влатко Пачешкоски ПОСЛЕДИЦИТЕ ОД МУЛТИЛАТЕРАЛНИТЕ ТРГОВСКИ ДОГОВОРИ ВО РАМКИТЕ НА СТО ЗА ЗЕМЈИТЕ ВО РАЗВОЈ	117
м-р Наташа Стојовска, д-р Трајко Мицески КОРЕЛАТИВНА ЗАВИСНОСТ МЕЃУ БДП ПО ЖИТЕЛ И НАТАЛИТЕТОТ ВО МАКЕДОНИЈА	125
д-р Стеван Габер, м-р Василка Габер, д-р Илија Груевски РЕЛЕВАНТНОСТА НА ФИСКАЛНИТЕ СТИМУЛАЦИИ THE RELEVANCE OF FISCAL STIMULATIONS	133

УДК: 314.12:311.21-058.833]:303.723
(497.7) „2000/2013“

Стручен труд

КОРЕЛАТИВНА ЗАВИСНОСТ НА НАТАЛИТЕТОТ И СКЛУЧЕНИТЕ БРАКОВИ ВО МАКЕДОНИЈА

м-р Наташа Стојовска¹, д-р Круме Николоски², д-р Трајко Мицески³

Краток извадок

Статистичките податоци за природното движење на населението во речиси сите земји во светот покажуваат постепено намалување на бројот на живородени деца. Од овој светски тренд не е исклучок ниту Македонија.

Меѓу бројните економски, социјални, психолошки и технолошки фактори кои го детерминираат движењето на natalitetot, доста значајно е влијанието на бројот на склучени бракови.

Токму извршената корелативна анализа во рамки на овој труд ќе го покаже степенот на зависност на живородените деца од бројот на склучени бракови во Македонија во периодот од 2000 до 2013 година.

Клучни зборови: *живородени деца, склучени бракови, корелативна зависност, фактори.*

Abstract

Statistical data about natural movement of population show gradual decrease in the number of live births in almost every country in the world. From this global trend neither Macedonia is exception.

Among numerous economic, social, psychological and technological factors that determine the movement of live birth, quite significant impact has the number of marriages.

The conducted correlation analysis within this paper will show the intensity of influence that marriages have on live births in Macedonia in the period from 2000 to 2013.

Key words: *live births, marriages, correlation dependency, factors.*

1. Економски факултет, Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип, natasa.stojovska@ugd.edu.mk

2. Економски факултет, Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип, krume.nikolski@ugd.edu.mk

3. Економски факултет, Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип, trajko.miceski@ugd.edu.mk

Вовед

Во поново време, бројните фактори кои влијаат врз наталитетот се јавуваат како последица на современото живеење изразено преку подобрите општи услови за живеење, пошироката и подостапна здравствена услуга, поголем степен на образование на жената и нејзина вклученост на пазарот на труд. Всушност, економскиот, социјалниот и културниот напредок на човекот водат кон зголемување на потребите за професионален развој, лично задоволство и уживање, од една страна, а намалување на желбата за стапување во брак и имање деца, од друга страна.

Доста значајни фактори на влијание на наталитет во помалку развиените земји каде што спаѓа и Македонија се понискиот животен стандард и невработеноста како економски фактори, кои заедно со психолошките фактори и желбата за професионален развој го одложуваат бракот, а со тоа и имањето деца.

Состојбата со наталитетот во Македонија

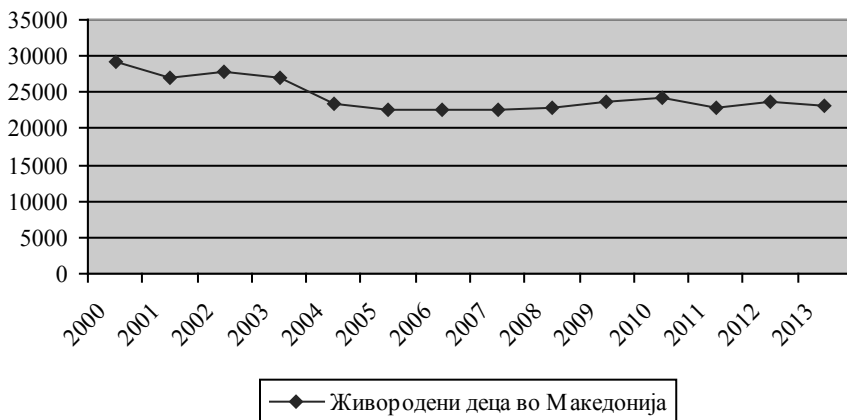
Движењето на наталитетот во апсолутни (број на живородени деца) и релативни (стапка на наталитет) вредности во Македонија во периодот од 2000 до 2013 година е претставено табеларно и графички во продолжение.

Табела 1. Наталитетот во Македонија во периодот 2000-2013 г.

Година	Р. Македонија	
	Живородени деца	Стапка на наталитет
2000	29.308	14,5
2001	27.010	13,3
2002	27.761	13,7
2003	27.011	13,3
2004	23.361	11,5
2005	22.482	11,0
2006	22.585	11,1
2007	22.688	11,1
2008	22.945	11,2
2009	23.684	11,5
2010	24.296	11,8
2011	22.770	11,1
2012	23.568	11,4
2013	23.138	11,2

Извор: Државен завод за статистика на Р. Македонија

Графикон 1. Живородени деца во Р. Македонија во периодот 2000-2013 г.

Од табеларниот и графичкиот приказ на апсолутните вредности за живородени деца се забележува значајно намалување на нивниот број во 2013 година споредено со 2000 година. Исто така, се забележува континуиран пад во целиот анализиран период (посебно во 2004 година), а процентот на намалување за целиот период изнесува 21,1%.

Графикон 2. Стапка на наталитет во Р. Македонија во периодот 2000-2013 г.

И графичкиот приказ на релативните вредности (стапката на наталитет) го потврдува негативното природно движење на населението во нашата земја во периодот 2000-2013 година.

Состојбата со склучените бракови во Македонија

Движењето на склучените бракови во апсолутни и релативни вредности во Македонија во периодот од 2000 до 2013 година е претставено табеларно и графички во продолжение.

Табела 2. Склучени бракови во Р. Македонија во периодот 2000-2013 г.

Година	Р. Македонија	
	Склучени бракови	Стапка на нупцијалитет
2000	14.255	7,0
2001	13.267	6,5
2002	14.522	7,1
2003	14.402	7,1
2004	14.073	6,9
2005	14.500	7,1
2006	14.908	7,3
2007	15.490	7,6
2008	14.695	7,2
2009	14.923	7,3
2010	14.155	6,9
2011	14.736	7,2
2012	13.991	6,8
2013	13.982	6,8

Извор: Државен завод за статистика на Р. Македонија

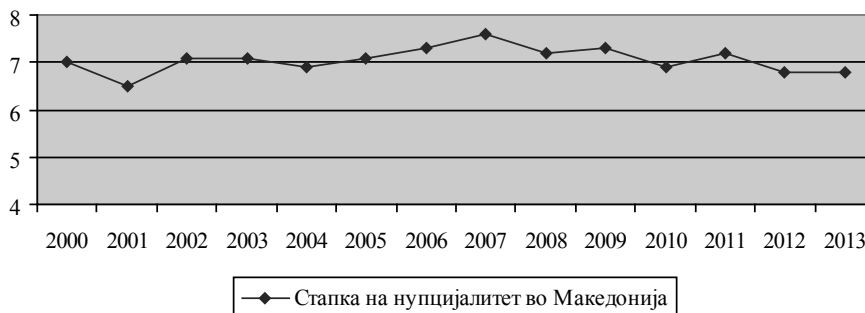
Графикон 3. Број на склучени бракови во Р. Македонија и Р. Србија во периодот 2000-2013 г.

Табеларниот и графички приказ на склучени бракови, исто така, покажуваат тренд на намалување на нивниот број и покрај цикличното движење т.е. наизменичниот пад и раст. Така, во 2013 година во Македонија се забележува пад на бројот на склучени бракови за 1,9% во однос на 2000 година, иако во оваа година се забележува стагнирање.

Графикон 4. Стапка на нупцијалитет во Р. Македонија и Р. Србија во периодот 2000-2013

И графичкиот приказ на релативните вредности на склучените бракови (стапката на нупцијалитет) го потврдуваат трендот на нивен пад до 2012 година и стагнирање во 2013 година.

Фактори на намалениот број склучени бракови

Брзото темпо на живот што го наметнаа современите трендови (глобализацијата, информациските и технолошките иновации, поголемата вклученост на жената во деловниот свет и други) водат кон поместување на границата на стапување во брак, а аналогно на тоа и намалување на бројот на склучени бракови. Имено, кај девојките и момчињата сè повеќе се зголемува желбата за достигнувања на професионално ниво, патувања и хедонизам, наспроти намалениот интерес за стапување во брак и раѓање деца. Меѓу позначајните фактори кои го детерминираат бројот на склучени бракови се издвојуваат:

- Поголемо учество на жените на пазарот на труд

Денешното ниво на образование, интелигентност и продуктивност на жената се изедначи со она на мажот, а ова од една страна, овозможи исти работни места, плати и полова рамноправност при вработувањето, но и намален интерес за брак, од друга страна. Имено, жените се мотивирани од заработката на пазарот на труд и поради ова се насочуваат кон работата, а бидејќи бракот носи трошоци, сè почесто одлучуваат да не се мажат.

- *Пониски релативни приходи на мажите*

Денес поголемата вработеност на жената во споредба со минатото, значи и изедначување на приходите на мажот и жената, односно зголемување на релативните приходи на жената, а намалување на релативните приходи на мажот. За да се чувствуваат посупериорно и помоќно во однос на жената, мажите најпрво сакаат да обезбедат сигурен и стабилен извор на приход пред да влезат во брак. Постигнувањето на оваа цел бара време поради што го одложуваат бракот.

- *Намалени придобивки од формирањето семејство*

За разлика од порано, кога влегувањето во брак за жената значеше прифаќање на улогата на домаќинка, мајка и сопруга, денес, над сите нив се издигнува улогата на работничка. Ваквата промена на приоритетите индиректно влијае на намален број бракови. Имено, жената при изборот на партнер поставува повисоки критериуми кои треба да ги поседува во однос на образованоста, интелегенцијата и финансиската состојба, односно настојува потенцијалниот сопруг да биде соодветен на нејзиниот статус т.е. на нејзино ниво [1, p.257]. Барањето на соодветниот сопруг одзема време, а ова води кон одложување на бракот или невлегување во брак.

- *Пониски трошоци на супститутите*

Покрај бракот меѓу маж и жена, денес сè почеста е појавата на бракови меѓу лица од ист пол во земјите каде што законски е дозволено. Иако во нашата земја не е дозволен ваков брак, постојат многу парови од ист пол кои се во врска или живеат заедно. Ваквиот тренд влијае на намалување на склучениот број хетеросексуални бракови, а влијанието би било уште поинтензивно доколку и законски се дозволат хомосексуалните бракови.

- *Подобар пристап до квалитетни средства за контрацепција и абортус*

Техничко-технолошкиот развој во медицината овозможи младите парови, но и брачните двојки да го планираат и контролираат бројот на деца и времето на нивно раѓање. За разлика од традиционалните несигурни методи, како броењето на плодни денови, апстиненција и други, техничко-технолошкиот развој овозможи примена на далеку посигурни методи, како што се таблетите за контрацепција, кондоми, хируршка стерилизација и разни инјекции и импланти. Од сите наброени, најпривлечен метод за помладите жени се таблетите за контрацепција и покрај свесноста за нивните негативни ефекти по здравјето и идната репродуктивна способност [2, p.56].

- *Хедонизам – изразена желба за лично задоволство*

Во природата на човекот, како рационално суштество, е стремежот

кон остварување на максимално задоволство со минимално вложени финансиски средства, минимално потрошено време и минимум опасности и ризици. Во услови на раст на расположливиот доход, стресен начин на живот и недостаток на време, променетите барања, вкусови и желби укажуваат на зголемена потреба за уживање, мали задоволства и поквалитетно слободно време. Всушност, желбата за задоволство и телесно уживање добива сè поголеми размери, додека подготвеноста за делење на времето, можностите и задоволството со свој сопатник и дете се губи. Во овој поглед, човекот се јавува како себично и егоистично суштество чиј приоритет е личното задоволство, а не жртвување и нудење задоволство на своето дете.

Корелациска зависност меѓу склучените бракови и наталитетот во Македонија

За да се утврди степенот на влијание на склучените бракови врз наталитетот во Македонија во периодот 2000-2012 г. е потребно да се пресмета коефициентот на корелација преку двојно-логаритамскиот модел:

$$Y_i^* = b_0^* + b^* X_i^* + e_i$$

Каде што Y е бројот на живородени деца (зависна варијаблa), а X е бројот на склучени бракови (независна варијаблa), односно се испитува дали и колкаво е влијанието на склучените бракови врз наталитетот.

Табела 3. Пресметка на коефициентот на корелација меѓу живородените деца и склучените бракови во Р. Македонија

Година	Живородени Y	Бракови X	$Y^* = \ln Y$	$X^* = \ln X$	Линија на регресија \hat{Y}_i	Резидуални вредности e_i^2
2000	29.308	14.255	10.2856	9,5649	10,1206	0,027
2001	27.010	13.267	10,2040	9,4930	10,2024	0,000
2002	27.761	14.522	10,2314	9,5834	10,0995	0,017
2003	27.011	14.402	10,2040	9,5751	10,1089	0,009

2004	23.361	14.073	10,0588	9,5520	10,1352	0,006
2005	22.482	14.500	10,0205	9,5819	10,1012	0,007
2006	22.585	14.908	10,0250	9,6097	10,0696	0,002
2007	22.688	15.490	10,0296	9,6479	10,0260	0,000
2008	22.945	14.695	10,0409	9,5953	10,0860	0,002
2009	23.684	14.923	10,0726	9,6107	10,0684	0,000
2010	24.296	14.155	10,0981	9,5578	10,1286	0,001
2011	22.770	14.736	10,0332	9,5980	10,0828	0,002
2012	23.568	13.991	10,0676	9,5462	10,1419	0,006
2013	23.138	13.982	10,0492	9,5455	10,0932	0,005
Total	342.607	201.899	131,3712	124,5159	141,4644	0,07903

Коефициентот на детерминација изнесува 0,16, што значи дека склучените бракови влијаат со 16% врз наталитетот, додека останатите 84% се резултат на влијанието на други фактори.

Заклучок

Природното движење на населението е детерминирано од бројни економски, социјални, технолошки и психолошки фактори. Дел од овие фактори индиректно влијаат на бројот на живородени деца преку бројот на склучени бракови.

Во случајот со Македонија, извршената анализа покажува дека склучените бракови имаат мало влијание врз бројот на живородени деца т.е. наталитетот. Имено, вредноста на пресметаниот коефициент на корелација покажува дека склучените бракови детерминираат 16% од бројот на живородени деца, додека останатите 84% се резултат на влијанието на други фактори.

Користена литература

M.Daniele Paserman, Waiting for Mr.Right: Rising inequality and declining marriage rates, Journal of urban economics 53, no.2, march 2003

Robert A.Hatcher, Felicia Guest, Felicia Stewart, Gary K. Stewart, James Trussel, Erica Frank, Contraceptive Technology, 12th revised edition, Irvington, New York, 1984

Државен завод за статистика на Р. Македонија, Статистика за население (18.9.2014 г.)